

Tomelilla kommun

Landskapet i den södra delen av Tomelilla kommun är en öppen och mjukt kuperad odlingsbygd inom det sydöstsånska slättlandskapet. Slätten består av kalkrika moräner, som vilar på kambrosilurisk berggrund. På gränsen till Malmöhus län i sydväst ligger Fyledalen med sin markanta dalgång. I norr berörs kommunen av Linderödsåsens skogsdominerade sluttning och det östsånska backlandskapet med dess näringsfattigare urbergsmorän. Här finns också betydande förekomster av grus- och sandsediment.

Vattendragen på slätten är få och kraftigt påverkade av reglering och föroreningar. I backlandskapet finns desto fler vattendrag och de är relativt opåverkade och har god vattenkvalitet. Tunbyholmssjön och Verkasjön är de enda sjöarna i kommunen. Tidigare fanns flera större myrmarker som dikats ut, odlats upp eller planterats med skog.

I backlandskapet i norr finns omväxlande småskaliga odlingsmarker och omfattande bokskogar med inslag av granplanteringar. Längst i nordöst ligger Brösarps backar, ett ålderdomligt odlingslandskap som ännu betas. I slättens fullåkersbygd återstår ett antal naturområden, som inte odlats upp, bl.a. Örupskärret, Ullstorpsdalens sluttningar, Tosterupsskogen och Fyledalens sluttningar. En för kommunen speciell naturtyp är de värdefulla kalkrikkärren.

Fomlämningar förekommer sparsamt med undantag för några områden bl.a. vid Brösarp och Smedstorp. En långt gången uppodling har suddat ut många av dessa äldsta spår, men det öppna landskapet är i sig ett bevis för traktens långa kontinuitet. Kyrkor och byar ligger ganska glest, vilket är mest påtagligt i kommunens norra del. Den sydligaste delen domineras helt av gods och storskalig jordbruksdrift. Andrarums alunbruk med nära knytning till Kristinehovs slott var en betydelsefull industri från 1700-talet och ända fram till 1900-talets början. Modernare industrier såsom mejerier och brännerier lades ofta vid stations samhällena och kom till för att förädla traktens råvaror. Flera stations samhällena från 1800-talet har fortfarande kvar mycket av sin gamla prägel.

1 Godslandskapet

Den södra delen av Tomelilla kommun präglas av en agrar stordrift, som framför allt sköts från gods och stora gårdar. Detta landskap är i hög grad uppodlat och de högre naturvärdena är koncentrerade till några mindre områden. Ett viktigt värde ligger i den bördiga jorden, som möjliggjort ett kontinuerligt brukande under lång tid. Godslandskapet domineras av flera värdekämrar, som huvudsakligen utgörs av de stora gods- och gårdsenheterna med en del omgivande områden.

1b Örupsdalen (N2, K)

Dalgång med lång skoglig kontinuitet och stora kulturmiljövärden. Unik slottsmiljö med sammanhängande bruksareal. Naturlig betesmark med lång kontinuitet. Almhagen är naturreservat.

Beskrivning.

Dalgången kring Örupsbäcken vid Örups slott består av skog på den nordvästra sluttningen och öppna kulturbetesmarker i den sydöstra delen. Dalen har sannolikt fått sin slutliga utformning i samband med landisens avsmältning i området. Örups almskog söder om slottet var tidigare en av Sveriges största almskogar. Almsjukan har tagit död på de flesta träden och en mycket rik föryngring sker nu.

Området, som på kartor från 1700-talet beskrivs som en hästhage med enstaka träd, har inte rörts nämnvärt under mycket lång tid och på vissa ytor har naturskog utvecklats.

Närmast slottet finns en beteshage med äldre lövträd. Längst i öster finns en brant, betad sluttning, som vetter mot väst-nordväst ned mot Örupsåns dalgång. Längst upp i sluttningen ligger en liten tall- och björkdunge. Området är helt öppet med undantag för några buskage av hagtorn och lövföryngring.

Källor: 4, 7, 8, 11, 12, 16.

Bibehållande av värden.

Bevara landskapsbilden och den skogliga kontinuiteten. Fortsatt hävd av betesmarken utan gödsling.

1c Örups kalkkärr (N1)

Ett av länets få kvarvarande kalkrikkärr med ett mycket rikt växt- och djurliv.

Naturreservat.

Beskrivning.

Betade öppna kalkkärr och kalkfuktängar med en mycket värdefull vegetation. Området, som är ganska stenigt, ligger i Örupsåns dalgång och sluttar svagt mot öster och sydost. Åt norr gränsar kärret till Örups almskog. Söderut finns mark, som i huvudsak består av gamla åkrar, som sambetas med kärret. Kärret hyser en rad utrotningshotade och sällsynta kärlväxter bl.a. axag, knappag och trubbtåg. Det geologiska underlaget utgörs dels av kalktuff, som delvis kan betraktas som en bergart som fortfarande nybildas, dels av kalkgyttjebemängd torv. Enligt en geometrisk karta från 1727 slogs kärret och ängsmarkerna "trots att det var mycket besvärligt att hösta och knappt gav 1/8 lass hö".

Källor: 1, 7, 12, 15, 16.

Bibehållande av värden.

Fortsatt hävd utan gödsling och dikning.

1d Fyleån – Nedraby (N3)

Sällsynta naturtyper i helåkersbygd. Geomorfologiska värden.

Beskrivning.

Längs Fyleån, som byter namn till Nybroån i trakten av Högestad, finns fuktängar och betesmarker omgivna av åkermark. Ån har kvar mycket av sitt naturliga slingrande lopp och hyser ett rikt växt- och djurliv. Vid Nedraby ligger en hög och framträdande kulle, som består av morän och grus. Mellan Nybroån och Skogshuset finns två långsträckta åsryggar med isälvsavlagringar. Området är mycket omväxlande med ridåer, dungar och betesmarker.

Källor: 12, 14, 16.

Bibehållande av värden.

Fortsatt hävd av betesmarkerna. Ingen täktverksamhet.

1e Tosterupsskogen (N3)

Äldre ädellövskogsområde med lång kontinuitet och hotade lavar.

Beskrivning.

Söder om Tosterups gods ligger landets sydligaste skogsområde, som har en mycket lång kontinuitet. De centrala delarna har påverkats av modernt skogsbruk, medan bryn och kantzoner har en mer ursprunglig sammansättning. Bok dominerar, men inslaget av andra ädla lövträd som ek, alm, ask m fl är stort. Här har bl.a. hittats flera sällsynta lavararter, som är beroende av lång kontinuitet. Tillsammans med godsmiljön har området ett högt värde.

Källor: 16, 17.

Bibehållande av värden.

Bevara den skogliga kontinuiteten och äldre träd.

2 Ullstorpsdalen (K, N1)

Beteslandskap med lång kontinuitet i slättbygden och en mycket rik, hävdberoende flora.

Beskrivning.

Dalgången kring Örupsbäcken är en erosionsdal, som sannolikt fått sin slutliga utformning i samband med landisens avsmältning i området. Några diabasgångar har gett upphov till korta markerade ryggar i dalgången. Dessa mer kuperade delar har aldrig odlats upp och består av naturbetesmarker med en rik torrängsflora. Flera ytor har ett väl utvecklat buskskikt av främst hagtorn, slån och hassel.

Söder om Örupsbäcken finns ett extremrikkärr och kalkfuktängar med en mycket rik flora. Här finns bl.a. flera utrotningshotade kärlväxter. Området har tidigare varit helt öppet förutom hasselbeståndet på norrsidan av ån, som har en mycket lång kontinuitet. Vissa delar är gödselpåverkade med en mer trivial flora. Området utgör ett viktigt inslag i det av åkermark präglade landskapet

Källor: 1, 5, 7, 12, 15.

Bibehållande av värden.

Fortsatt beteshävd. Ingen gödsling eller dikning.

3 Kverrestad (K, N3)

Välbevarad bymiljö och mindre naturbetesmark i hel-åkersbygd.

Beskrivning.

Bebyggelsen i Kverrestad ligger samlad kring sockenkyrkan. Här finns bl.a. en högreståndinspirerad prästgård med en parkliknande trädgård. I socknens gamla fattigmagasin finns en runsten inmurad. Söder om byn ligger ett långsträckt åsområde med betade torrängar och mer frodiga, buskbevuxna partier, omgivet av ett mjukt böljande åkerlandskap. Åsen hyser en mycket fin torrängsflora.

Källor: 4, 5, 12, 15.

Bibehållande av värden.

Ny bebyggelse bör endast uppföras i begränsad utsträckning och anpassas till traditionell byggnadstradition. Betesmarken hävdas framgent utan kvävegödsling.

4 Benestads backar, Fyledalen och Ramsåsa

Markant dalgång på gränsen till Malmöhus län med stora natur- och kulturhistoriska värden. Dalgången har en dramatisk topografi jämfört med den intilliggande jordbruksslätten.

4a Benestads backar (N1)

Unikt extremrikkärr med omgivande naturbetesmarker.

Naturresevat.

Beskrivning.

I Fyledalens branta dalsida vid Benestad bryter kalkhaltigt grundvatten fram i små rännilar, som har gett upphov till mycket artrika kalkkärr. Särskilt märkligt är det stora hängkärr, som har bildats överst i backen. Det sker kalktuffbildning i kärren, dvs kalkutfällning som förorsakas av mikroorganismer och vissa mossor. Stora delar av backarna är uppbyggda av tuff från kvartärtiden. Kalkbrytning har förekommit på flera ställen inom området och många gamla brott finns kvar.

Källor: 1, 7, 12, 15.

Bibehållande av värden.

Fortsatt beteshävd utan kvävepåverkan eller dikning.

4b Fyledalen (N1)

Geologiskt unikt område med stora biologiska och estetiska värden.

Beskrivning.

Fyledalen karakteriseras av skarpa sluttningszoner och en platt botten, där Fyleån som utgör länsgräns flyter fram. Tillflödet till Fyleån kommer från sidodalar och raviner både som ytvatten och grundvatten. Dalbotten består av kulturbetesmarker och åkrar, medan dalsidan till stor del täcks av lövskog och buskrika betesmarker. Skogen domineras av bok och har ett mycket rikt fåltskikt med bl.a. ramslök och vit-skråp i ravinerna, där kalkrikt grundvatten bryter fram. De gynnsamma mark- och klimatförhållandena gör Fyledalen till ett av Skånes mest artrika områden vad gäller floran.

Dalen är en s k flexur (böjning i berggrunden) och en av Sveriges i särklass största. Den geologiska uppbyggnaden visar intressanta spår från såväl kvartärtiden som tidigare geologiska perioder. Här finns erosionsterrasser, tappningsdalar, förkastningar och diabasgångar.

Området är påverkat av förkastningar och sprickzoner i ett komplicerat nät. Detta har skapat en mycket varierad geologisk uppbyggnad. Rörelser i jordskorpan har resulterat i att de sedimentära lagren från jordens medeltid rests upp i vertikal ställning. Vid istidens slut formades dalgången genom stora vattenmassor från den s k Vombissjön. På ömse sidor om Fyledalen finns mäktiga grusavlagringar, som i grusinventeringarna i Malmöhus respektive Kristianstads län fått högsta naturvärde.

Källor: 1, 7, 15.

Bibehållande av värden.

Bevarande av den skogliga kontinuiteten med gamla och döda träd samt fortsatt hävd av betesmarkerna.

4c Ramsåsa (K, N2)

Stora geomorfologiska och biologiska värden.

Beskrivning.

Ramsåsa by ligger i ett öppet odlingslandskap norr om Trydeån, innan denna rinner ned i Fyleån. Geologiskt präglas det mjukkulliga landskapet av de mäktiga sand- och grusavlagringar, som finns här. Dalgången kring Trydeån består av betesmarker och lövskogar med en rik flora och fauna.

Källor: 1, 4, 15.

Bibehållande av värden.

Fortsatt beteshävd och bevarande av äldre träd i dalgången. Ingen ytterligare reglering eller förorening av Trydeån.

5 Smedstorp, Gårdlösa och Listarumsåsen

Norr om Smedstorps samhälle finns ett varierat kulturlandskap med tydliga spår av gammal odlingsbygd. Upp mot den skogklädda Listarumsåsen finns många fornlämningar som vittnar om detta. Åsen utgör ett markant inslag i det öppna slättlandskapet och sträcker sig flera km i öst-västlig riktning.

5b Listarumsåsen (N3)

Geomorfologiskt och biologiskt värdefullt område i åkerlandskapet.

Naturresevat.

Beskrivning.

Den mycket välutbildade rullstensåsen är enkel i väster, men delar upp sig i flera parallella åsryggar mot Listarum. Hela systemet av grusåsar sträcker sig i öst–västlig riktning norr om Smedstorps by. Åsarna är till större delen täckta av ädellövskog med inslag av betesmarker. Åsarna, som fortsätter ända bort till Gyllebo i Simrishamns kommun, utgör en viktig spridningskorridor för djur och växter i landskapet. Insprängda i ädellövskogen finns flera betesmarker. I den västra delen ligger en öppen, relativt flack betesmark med stora solitärträd. Här finns gräshed och fuktängar med en skyddsvärd flora. Vid Flagabro finns geologiskt sett mycket intressanta skämningar i sidorna på en grävd bäck. **Källor:** 1, 7, 12, 14.

Bibehållande av värden.

Den skogliga kontinuiteten med gamla träd bör bevaras. Betesmarkerna bör fortsätta att hävdas utan gödsling. Ingen täktverksamhet.

5c Listarum (N2)

Ädellövskog med en artrik flora.

Naturresevat.

Beskrivning.

Omedelbart väster om den allmänna vägen mellan Smedstorp och S:t Olof finns ett område med välutvecklade åsryggar. Dessa täcks av en variationsrik ung ädellövskog med en mycket rik lundflora. Mellan åsryggarna finns öppna områden, som tidigare odlats men som nu betas.

Källor: 1, 17.

Bibehållande av värden.

Bevara områdets variation med fortsatt bete av de öppna partierna och kontinuitet i lundmiljöerna.

5d Åsens centrala del (N2)

Naturskogsartad ädellövskog med lång kontinuitet.

Naturresevat.

Beskrivning.

På de centrala delarna av åsen finns en större ädellövskog med olika karaktär. Här finns ek-hasselskog, avenbokskog, bokskog och alkärr. Inslaget av lind är stort på vissa ställen.

Källor: 1, 17.

Bibehållande av värden.

Bevara den skogliga kontinuiteten med gamla träd och död ved.

6 Kåseholm (N3, K)

Varierande odlingslandskap med naturbetesmarker och dungar av ädellövskog.

Beskrivning.

Området vid Kåseholm har endast delvis genomgått den hårda rationalisering, som är vanlig för godslandskapet. Landskapet är fortfarande mosaikartat med flera blockrika betesmarker och märgelgravar. Detta ger en viss uppfattning om hur godsens odlingslandskap såg ut i äldre tider. Strax söder om Kåseholms sätesgård finns en välbevarad hagmark med ett rikt trädskikt. Marken är stenig och tuvig och omges av åkermark. I området finns bl.a.lövgrödor och viktiga naturtyper för sällsynta fjärilsarter.

Källor: 4, 11, 12, 15, 17.

Bibehållande av värden.

Inga planteringar i odlingslandskapet. Bevara den skogliga kontinuiteten och fortsatt hävd av naturbetesmarkerna utan gödsling.

7 Göransdal (N3)

Geologiskt värdefull isälvsavlagring, som har stor betydelse för landskapet.

Beskrivning.

Vid Göransdal nordost om Spjutstorp ligger i anslutning till en rullstensås ett välutbildat dödislandskap från inlandsisens avsmältningsskede. Området består av mjukt formade kullar med ett öppet beteslandskap, som inramas av mindre lövdungar. Åsen och dödislandskapet ger tillsammans en helhetsbild av geologin i området.

Källor: 14, 17.

Bibehållande av värden.

Bevara det öppna landskapet och undvik ingrepp, som påverkar de geologiska formationerna.

8 Vallsås (N3)

Geomorfologiska och biologiska värden.

Beskrivning.

Vallsås är en skogklädd getryggsformad ås, som löper i öst–västlig riktning och omges av betesmarker och åkrar. Den västra delen av skogen är en högstammig, äldre avenbokskog med rik undervegetation, där bl.a. gulplister, gulsippa och storräms växer.

Källa: 14.

Bibehållande av värden.

Ingen täktverksamhet. Bevara kontinuiteten i ädellövskogen.

9 Tunbyholm (K, N3)

Slottslandskap med stora naturvärden.

Beskrivning.

Tunbyholms slott ligger på en holme i Tunbyholmssjön. Det uppfördes på 1600-talet, men fick sitt nuvarande utseende på 1830-talet. Den allékantade tillfartsvägen, de vida fälten och de stora ekonomibyggnaderna ger området karaktären av ett slottslandskap. Tunby var en egen socken under medeltiden och ruinerna efter den gamla sockenkyrkan ligger kvar strax väster om sjön. Tunbyholms slott ligger omgivet av lövskogar, som hyser ett rikt växt- och djurliv.

Källor: 4, 5, 9, 11, 15.

Bibehållande av värden.

Bebyggelsemiljön kring slottet bör bevaras intakt. Den skogliga kontinuiteten med äldre träd bevaras liksom sjön med angränsande våtmarker.

10 Onslunda sten (N2, K)

Unikt kulturpräglad område med hedbokskog.

Beskrivning.

Området utgörs av gamla utmarker, vars centrala delar domineras av bok och flerstammig, mycket krokigt vuxen avenbok. Även andra lövträd förekommer i fuktigare partier. Marken är mycket stenrik. Insprängt i skogen finns fortfarande öppna ljungevuxna gläntor. Markägostrukturen är splittrad i många små avlånga skiften, vilket har gjort att området i stort sett har bevarats intakt. Ofta finns välbyggda stengården i gränserna. Några små granplanteringar ligger insprängda i skogen.

Onslunda sten är landets största skogsområde med flerstammig hedlövskog. Skogen har sannolikt utvecklats genom en ålderdomlig skogskötseltradition med skottskogsbruk, som förekom i Skåne fram till 1800-talets mitt. Skottskogen användes främst för att få klenvirke och den beskars vid basen med jämna mellanrum. I Onslunda sten finns bokar, som vittnar om att de varit hårt betade i sin ungdom.

Området omges av ett variationsrikt och ålderdomligt odlingslandskap med hagmarker och många värdefulla lövskogsdungar. Söder om Onslunda sten finns ett antal gruvhål, där det under andra världskriget bl.a. brutits mineralet flusspat.

Källa: 7, 17.

Bibehållande av värden.

Återupptagen beteshävd av kvarvarande ljunghedsrester samt stubbskottstäkt. Den skogliga kontinuiteten med äldre träd och flerstammighet bör bevaras.

11 Skånes Tranås

Väl samlad natur- och kulturmiljö, där det finns ett tydligt historiskt samband mellan by och utmark.

11a Tranås fälad (N2, K)

Välbevarad del av Tranås utmark.

Beskrivning.

Strax nordväst om Tranås by ligger en del av utmarken helt omgiven av åkerlandskap. Markerna är mycket stenbundna och tuviga och har delvis ett väl utvecklat trädskikt. Den nordvästra delen består av en enefälad med inslag av hassel, hagtorn, nypon och slån samt enstaka avenbokar i trädskiktet. Resten av betesmarken är busknik utmark med hassel, nypon, slån och bjömbär i buskskiktet samt dungar med ek, bok, avenbok, ask, björk och al i trädskiktet. Området hyser en viktig förekomst av lövgroda.

Källa 12.

Bibehållande av värden.

Fortsatt hävd med röjning och bete utan gödsling.

11b Tranås lund (N3)

En av de få större avenbokskogarna i länet.

Beskrivning.

Tranås lund är ett skogsområde strax nordväst om Tranås by. Området omges av åkermark. De södra delarna av skogen består till största delen av likåldrig avenbok med inslag av bok, ask och al. Den nordöstra delen är mer växlande med igenväxta hagmarker, betade partier och sumpskog. I nordväst finns granplanteringar och i väster ligger en kulturbetesmark med intressanta busk- och trädriddäer. **Källa:** 17.

Bibehållande av värden.

Bevara den skogliga kontinuiteten.

12 Bokedala (N3)

Välbevarad naturbetesmark.

Beskrivning.

Norr om gården Bokedala ligger en betesmark och en lövdunge i ett svagt kuperat åkerlandskap. Betesmarken i väster är ogödslad naturbetesmark med vegetationstyper från gräshedsvegetation med mycket stagg till fuktäng med flera skyddsvärda arter. Här finns också ett öppet kärr. Lövdungen består främst av bok och avenbok.

Källor: 12, 17.

Bibehållande av värden.

Fortsatt beteshävd utan gödsling.

13 Kronovall – Fågeltofta

Byn Fågeltofta ligger väl bevarad i fullåkersbygden och binds samman med slottet Kronovall av en gammal allé. I äldre tider fanns ett patronatsförhållande mellan Fågeltofta och Kronovall. Även byn Bondrum låg under godset. I detta område möts bondens och godsherrens landskap, vilket ger landskapet ett intressant utseende. Slottet ligger omgivet av bokskogar och naturbetesmarker.

13b Kronovall (N3, K)

Välbevarad slottsmiljö med prägel av sent 1800-tal. Ädellövskogar med lång kontinuitet och ett rikt djur- och växtliv.

Beskrivning.

Lövskogsområdet vid Kronovalls gods utgörs framför allt av gammal bokskog med inslag av al och ask på fuktigare partier. Stora delar har påverkats av skogsbruk, men i den östra kanten och i norr finns gammal skog med död ved kvar.

Källor: 4, 17.

Bibehållande av värden.

Bevara lövskogens kontinuitet med gamla träd.

13c Store vång (N1, K)

Naturbetesmarker med stora biologiska och kulturhistoriska värden.

Beskrivning.

Store vång är ett stort betat utmarkslandskap strax sydväst om Kronovalls gods. Området omges av åkermark i norr, väster och söder samt av skogsmark i öster. Jordarten utgörs av lerig och sandig-moig morän. Den norra delen är öppen mark med solitära träd och grupper av busksnår. Den södra delen är en glest betad ekskog med inslag av bok och avenbok. Enligt källor från 1820 var hela området bevuxet med lövträd.

Källor: 11, 12, 15.

Bibehållande av värden.

Fortsatt hävd utan gödsling samt återkommande röjningar.

14 Kulladal (N3)

Trädrik betesmark med baslokal för lövgröda.

Beskrivning.

Norr om gården Kulladal ligger en betesmark, som är rik på träd och buskar och innehåller flera småvatten. Dammarna utgör baslokal för lövgrödan.

Källor: 15, 17.

Bibehållande av värden.

Fortsatt hävd och bevarande av småvattnen.

15 Varbergs mosse (N3)

En av de få större, kvarvarande våtmarkerna söder om Linderödsåsen.

Beskrivning.

Varbergs mosse är ett större kärrområde med viss påverkan av dikning. Naturtypen är mycket sällsynt i den södra delen av länet. Den har stort värde för den högre faunan i omgivningarna.

Källa: 2.

Bibehållande av värden.

Inga ytterligare ingrepp i våtmarken.

16 Månslunda (N3)

Äldre hedbokskog med lång kontinuitet och ett småskaligt kulturlandskap.

Beskrivning.

Området utgörs av ett äldre bokskogsområde och kulturbetesmarker, som är rika på sten. Den småskaliga strukturen skiljer sig från det omgivande storskaliga jordbrukslandskapet.

Källa: 17.

Bibehållande av värden.

Bevara den skogliga kontinuiteten. Fortsatt bete.

17 Ekedala (N3)

Naturbetesmark med lång kontinuitet.

Beskrivning.

Norr om gården Ekedala ligger en öppen hagmark med lövdungar och friväxande ekar, askar, avenbokar och björkar. Vissa partier är fåladlika med mycket en. I buskskiktet förekommer även nypon, hassel och slån. Området är svagt kuperat och ganska stenbundet. Fältskiktet består främst av gräshed med arter som revfibbla, gråfibbla, blodrot, ängsviol, jordtistel och borsttåg.

Källa: 12.

Bibehållande av värden.

Fortsatt beteshävd utan kvävegödsling.

18 Djurröd (N2, K)

Välbevarade mader och naturbetesmarker i ett varierat och småskaligt kulturlandskap.

Beskrivning.

Djurrödsbäcken slingrar sig fram genom fuktiga mader, som tidigare slagits och betats, men som nu växer igen med al och vide. Vissa delar av sluttningarna till bäckdalen består fortfarande av enbuskrika betesmarker, trots att stora områden planterats med gran. Stengårdesgårdar och fritt stående ekar ger området en ålderdomlig prägel.

Källor: 1, 9, 11, 15.

Bibehållande av värden.

Fortsatt och intensifierad hävd.

21 Kristinehov, Andrarum och Andrarums alunbruk (K, N2, N3)

Variationsrikt godslandskap med kyrkby och äldre industrilämningar. Stora biologiska och geologiska värden.

Delvis naturreservat.

Beskrivning.

Kristinehavs slott byggdes under 1700-talet som säte för Andrarums alunbruk och omgivande egendomar. De allékantade tillfartsvägarna, de öppna åkrarna, beteshagarna och ädellövskogarna är framträdande element i odlingslandskapet.

Öster om Kristinehavs slott ligger Andrarums alunbruk, som grundlades 1637. Bruket uppkom till följd av den rika förekomsten av alunskiffer och blev en industri av stora mått för denna tid. Verksamheten pågick till 1912. I det ålderdomliga och välbevarade landskapet runt bruket erinrar ruiner och slagghögar om den storindustri, som detta en gång var. Alun användes framför allt som garvämne. Vid bruket finns geologiskt mycket värdefulla snitt genom alunskiffen, som också är mycket fossilrik.

Landskapet i området är mjukt böljande och präglad av de grusiga-sandiga sediment, som utgör det geologiska underlaget. Verkaån har på flera ställen skurit sig ned i berggrunden och bildat forsar och fall.

Det rena och syrerika vattnet har en unik och rik sötvattensfauna med många hotade arter.

Källor: 1, 4, 5, 8, 11, 14, 15.

Bibehållande av värden.

De stora dragen i slotts-, by- och industrimiljöerna bör bevaras intakta. Bevara gamla träd och den skogliga kontinuiteten. Inga ingrepp i Verkaån, som förändrar förutsättningarna för det rika växt- och djurlivet.

22 Verkaån (N2, K)

Värdefullt och tämligen opåverkat vattendrag i backlandskap med stora natur- och kulturvärden.

Naturreservat.

Beskrivning.

De mäktiga, sandiga och tillika mycket lättroderade sedimenten är en viktig förutsättning för den djupa dalgång, som Verkaån rinner fram i. Ån tillhör Sydsveriges renaste vattendrag och är en god reproduktionslokal för öring. Ovanför Hallamölla kvarn finns en lokal öringstam, som blivit isolerad på grund av vattenfallet. Detta är Skånes högsta vattenfall med en fallhöjd av 23 m. Vid fallet finns djupa skärningar, som även berör den underliggande sandstenen. Här kan man träffa på forsärla, strömstare och kungsfiskare.

Källor: 1, 4, 7, 14, 16.

Bibehållande av värden.

Inga ingrepp i vattenmiljön, som kan påverka den unika florans och faunan.

23 Brösarps backar

Större delen av detta område utgör ett unikt och öppet beteslandskap i det östskånska backlandskapet, som bildats genom att människan under årtusenden låtit sina djur beta de sandiga kullarna.

23a Norra backarna (N1, K)

Värdefulla naturbetesmarker på geologiskt intressanta formationer. Förekomst av sandstäpp. Äldre välbevarad gård och omgivande ålderdomligt odlingslandskap.

Naturresevat.

Beskrivning.

Vid Brösarp omges Verkaån av mäktiga sand- och modominerade, kalkhaltiga avlagringar från istiden, som bygger upp det öppna betade backlandskapet. På de norra backarna finns en välutbildad sandstapps- och gräshedsvegetation med mängder av sandliljor, sandnejlikor och hedblomster. Här finns spår av ett tidigare periodiskt återkommande åkerbruk.

Källor: 1, 4, 5, 7, 11, 12, 14, 15.

Bibehållande av värden.

Fortsatt beteshävd och återkommande omrörning av övre jordlagret. Inga ingrepp som påverkar de geologiska bildningarna.

23b Södra backarna (N1, K)

Värdefulla naturbetesmarker på geologiskt intressanta formationer. Värdefullt odlingslandskap.

Naturresevat.

Beskrivning.

Vid Brösarp omges Verkaån av mäktiga sand- och modominerade, kalkhaltiga avlagringar från istiden, som bygger upp det öppna betade backlandskapet. Området är kuperat och det är i branterna som den mest intressanta floran finns. Gräshed och torräng dominerar med arter som gullviva, backsippa, backlök, backnejlika, bockrot, baktimjan och fältvädd. Mellan backarna och på platåerna finns insprängda odlingsytor med en trivialare flora.

Källor: 1, 4, 5, 7, 11, 12.

Bibehållande av värden.

Fortsatt hävd utan gödsling och inga ingrepp, som kan påverka de geologiska bildningarna.

23c Verkaån (N2, K)

Värdefullt vattendrag, geologiska formationer och betesmarker med en rik flora och fauna.

Naturresevat.

Beskrivning.

Verkaåns nedre del flyter slingrande fram på botten av ett mäktigt backlandskap. Nedströms Hallamölla är ån betydelsefull som reproduktionslokal för havsöring. Närmast bäcken finns alkärr och fuktängar, som snart höjer sig i branta isälvsavlagringar. Stora delar av sluttningarna är betade, men de visar spår av kvävepåverkan eller tidigare uppodling.

Källor: 1, 4, 5, 7, 11, 12.

Bibehållande av värden.

Inga ingrepp som förändrar landskapsbilden. Fortsatt hävd av betesmarker utan gödsling.

24 Sillarödsgården (N2)

Naturbetesmark med lång betespåverkan.

Beskrivning.

Området är beläget på svagt kuperade marker i en utpräglad mellanbygd. Den västra delen är trädrik hagmark med alsumpskog, ekar och hagtom. Den östra delen består av enefälad med ställvis tät busk- och trädskikt med bl.a. ek, björk, al, hassel och slån. Där grässvålen inte påverkas av trädskiktet, utvecklas en hedvegetation med arter som stagg, knägräs, ljung, blåbär och vårbrodd.

Källa: I2.

Bibehållande av värden.

Fortsatt hävd utan gödsling och med återkommande röjningsinsatser.

25 Saxhusa (N3)

Naturbetesmark med lång betespåverkan.

Beskrivning.

Vid Saxhusa ligger en mindre, öppen hagmark som omges av åkermark, förutom i söder där ett skogsparti tar vid. Fältskiktet är en mosaik av gräshed och fuktäng. Stagg och borsttåg är rikligt förekommande med inslag av knägräs, stenmåra, gökärt, ängsvädd och ljung.

Källa: I2.

Bibehållande av värden.

Fortsatt beteshävd utan gödsling.

26 Södergård (N3)

Naturbetesmark med lång betespåverkan.

Beskrivning.

I ett småbrutet odlingslandskap öster om Södergård ligger en enefälad med en stor andel skog. Området ligger på en norrslutning och ned mot fuktigare partier. I trädskiktet förekommer solitära träd och dungar av björk, ek, tall och gran. Buskskiktet domineras av en med inslag av bl.a. slån. Fältskiktet består av ljung-, stagg- och rödvenhed med inslag av bl.a. ögontröst, slättergubbe, knägräs, borsttåg, stenmåra och gökärt.

Källa: I2.

Bibehållande av värden.

Fortsatt beteshävd utan gödsling.

27 Ilstorp – Verkaån (N2, K)

Verkaån och det omgivande landskapet är varierande och småskaligt med stora natur- och kulturvärden.

Delvis naturreservat.

Beskrivning.

Längs Verkaåns övre delar är det småskaliga odlingslandskapet omväxlande med alridåer, fuktmarker och ädellövskogar. De odlade och betade områdena uppvisar en ålderdomlig prägel. Vid Breabäck och Blästorp finns markerade isälvsavlagringar. Kring Kristinehov och Andrarums kyrka finns också markerade och för landskapet betydelsefulla isälvsavlagringar.

Källor: 1, 7, 17.

Bibehållande av värden.

Vattendraget bör förbli rent och oreglerat. Det varierade landskapets småskalighet bör bevaras. Ingen täktverksamhet bör tillåtas.

28 Åkaröd (N2)

Slätterpräglad flora med flera skyddsvärda arter.

Beskrivning.

Vid Åkaröd finns en öppen hagmark på en gammal slätteräng. Vissa delar har växt igen med al och ask. Fältskiktet består av kalkfuktäng med bl.a. näbbstarr, ängstarr, vildlin, majviva, småvänderot, sommarfibbla, smörboll, slätterblomma och darrgräs.

Källa: 12.

Bibehållande av värden.

Fortsatt hävd utan gödsling och dikning. Återkommande röjning och slätter.

29 Agusa (N2, K)

Markant getryggsås och ett småbrutet by- och odlingslandskap i mellanbygd.

Delvis naturreservat.

Beskrivning.

I det omgivande odlingslandskapet finns många välbevarade stengärdesgårdar, som inramar de olika odlingslotterna. Öster om byn finns större sammanhängande betesmarker. Byn speglar en småbrukarbygd i ett relativt svårbrukat område. Mellan Hörrods och Andrarums byar finns en lång och väl markerad rullstensås, Jären, som är den största getryggsåsen i östra Skåne. Här växer bokskog med både ängs- och hedvegetation.

Källor: 1, 4, 7, 11, 15.

Bibehållande av värden.

Bevara den skogliga kontinuiteten. Inga ingrepp får ske, som kan påverka de geologiska bildningarna. Bebyggelsen och det omgivande odlingslandskapet bör behålla sin småskaliga karaktär.

30 Backlandskapet mellan Glimmeboda och Myrestad (N3)

Område med geomorfologiska värden.

Beskrivning.

I kommunens norra hörn, på gränsen till Simrishamns och Kristianstads kommuner, finns ett omfattande område med isälvsavlagringar. Terrängen är kuperad med flera höga kullar och genomskurna raviner. Större delen täcks av hedbokskog och barrplanteringar. Området hänger samman med område nr 35 i Simrishamns kommun.

Källa: 14.

Bibehållande av värden.

Ingen täktverksamhet.

31 Drakamöllan (N1, K)

Flertusenårigt kulturlandskap med stora natur- och kulturvärden.

Naturresevat.

Beskrivning.

Området, som ligger i det kuperade backlandskapet på gränsen till Kristianstads kommun, utgörs huvudsakligen av betesmarker. Här finns tydliga spår av hur människan och hennes naturmiljö samspelat under lång tid och därmed skapat en mycket speciell typ av kulturlandskap. Människan har under årtusenden bedrivit extensivt jordbruk och låtit sina djur beta på de sandiga kullarna. Vissa delar var uppodlade under 18- och 1900-talen, men den magra marken föranledde ett extensivt odlingsystem. Den återkommande uppodlingen har skapat en unik sandhedsvegetation med inslag av sandstäpp. Området har stora natur- och kulturvärden, som är viktiga för förståelsen av det äldre odlingslandskapets framväxt i trakten.

Källor: 1, 7, 12, 15.

Bibehållande av värden.

Markanvändning, ägostruktur och bebyggelse bör inte genomgå några större förändringar. Fortsatt betes- och odlingshävd utan gödsling och med återkommande röjningar.

32 Maglehems ora (N2, N3)

Del av ett stort bokskogsområde med lång kontinuitet. Geomorfologiska värden.

Beskrivning.

Maglehems ora är ett större bokskogsområde i kommunens norra del. Den största delen av oran ligger dock i Simrishamns kommun. Landskapet är kuperat på glaciala sediment. Oran består av ett antal kullar med plan överyta, som alla når upp till ungefär samma nivå. Kullarna är genomskurna av smala raviner, som i flera fall är 20–30 m djupa. Skogstypen i områdets södra del ligger på gränsen mellan ängs- och hedserien med både vitsippa, harsyra, ekorbär och kruståtel. Den norra delen har hedbokskog och tallplanteringar.

Källor: 1, 7, 14.

Bibehållande av värden.

Bevara den skogliga kontinuiteten. Inslaget av lövträd bör öka i den norra delen.